

Leszek Szafrński

Uniwersytet Jagielloński, Biblioteka Jagiellońska

l.szafranski@uj.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0003-2238-2989>

Gromadzenie danych badawczych w Repozytorium Uniwersytetu Jagiellońskiego i wsparcie naukowców w zakresie otwartej nauki

Streszczenie: Gromadzenie danych badawczych w trakcie prowadzenia badań jest obowiązkiem każdego naukowca. W artykule przedstawione są działania podejmowane przez pracowników Oddziału Zbiorów Cyfrowych Biblioteki Jagiellońskiej związane z zarządzaniem danymi badawczymi w Repozytorium Uniwersytetu Jagiellońskiego (UJ). Autor opisuje również przykłady wsparcia udzielanego naukowcom UJ przez bibliotekarzy w zakresie przygotowania planów zarządzania danymi i podnoszenia świadomości dotyczącej otwartości w nauce i sposobów publikowania w otwartym dostępie.

Słowa kluczowe: dane badawcze, otwarty dostęp, plan zarządzania danymi, Repozytorium Uniwersytetu Jagiellońskiego, RUJ, szkolenia

Wstęp

Repozytorium Uniwersytetu Jagiellońskiego (RUJ) zostało uruchomione w 2014 r. Od tego czasu zmieniło się wiele, jeżeli chodzi o publikowanie w modelu otwartym na świecie, np. ogłoszono Plan S¹. Także RUJ przeszedł wiele zmian w ciągu sześciu lat swego istnienia. Został połączony z głównymi systemami Uniwersytetu Jagiellońskiego (m.in. SAP, USOS). Metadane z repozytorium agregowane są do ogólnoswiatowych systemów i wyszukiwarek, m.in. OpenAIRE, Google Scholar, BASE, CORE, Agregator CEON, Federacja Bibliotek Cyfrowych. RUJ bierze również udział w ocenie parametrycznej uczelni i pracowników na poziomie zewnętrznym i wewnętrznym. Metadane z RUJ eksportowane są do Polskiej Bibliografii Naukowej i do wewnętrznych ankiet pracowniczych.

Obecnie pracownicy repozytorium są w trakcie realizacji projektu „Repozytorium otwartego dostępu do dorobku naukowego i dydaktycznego UJ”, w ramach którego rozbudowano system RUJ i publikowane są pełne teksty pracowników UJ w otwartym dostępie. Interfejs repozytorium jest w pełni responsywny, czyli można z niego korzystać na każdym urządzeniu elektronicznym: smartfonie, tablecie, komputerze itp. (rys. 1). Stan zasobów RUJ z dnia 9 października 2020 r. prezentuje się następująco:

- 39185 pełnych tekstów publikacji naukowych, dydaktycznych i popularnonaukowych,
- 116113 metadanych publikacji pracowników UJ,
- 240 rozpraw doktorskich w otwartym dostępie.

¹ Plan S jest inicjatywą agencji i fundacji finansujących badania naukowe zrzeszonych w cOAlition S. Więcej na ten temat: *Plan S. Zasady i implementacja (tłumaczenie na język polski)* [online]. [Dostęp 18.10.2020]. Dostępny w: <https://otwartanauka.pl/plan-s/tlumaczenie>.

W ramach repozytorium w 2017 r. została uruchomiona kolekcja Dane badawcze, w której obecnie znajduje się 13 zestawów danych badawczych dostępnych w modelu otwartym.

REPOZYTORIUM OTWARTEGO DOSTĘPU DO DOROBKU NAUKOWEGO I DYDAKTYCZNEGO UJ

Wiadomości

Uruchomienie nowego systemu

17.06.2020
Upewniamy, że w dniu 22.06.2020r. uruchomiona została nowa wersja systemu Repozytorium Uniwersytetu Jagiellońskiego (<https://ruj.uj.edu.pl>), która została przygotowana w ramach projektu pt.: "Repozytorium otwartego dostępu do dorobku naukowego i dydaktycznego UJ".

Zbiory w RUJ

- Adaptacje dla osób z niepełnosprawnością wzroku**: Zbiór zawiera publikacje zaadaptowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością wzroku.
- Akty prawne Uniwersytetu Jagiellońskiego**: Zbiór zawiera wewnętrzne dokumenty prawne Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- APD**: Zbiór zawiera informacje o pracach dyplomowych studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Bibliografia Publikacji Pracowników UJ**: BPP UJ jest zbiorem opisów bibliograficznych publikacji pracowników Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Czasopisma**: Zbiór zawiera pełnotekstowe czasopisma i artykuły z czasopism, które są wydawane na Uniwersytecie Jagiellońskim.
- Dane badawcze**: Zbiór zawiera dane liczbowe, kwestionariusze ankiet, wyniki badań ankietowych, nagrania audio i wideo, zdjęcia, modele matematyczne, oprogramowanie, wyniki symulacji komputerowych, protokoły laboratoryjne, opisy metodologiczne, ...
- Interdyscyplinarne Centrum Etyki**
- Konferencje**: Zbiór zawiera informacje o konferencjach organizowanych przez Uniwersytet Jagielloński oraz tych, których uczestnicy związani są z Uniwersyteciem.
- Projekt**: Zbiór zawiera publikacje i opracowania wytworzone w trakcie realizowania projektów na Uniwersytecie Jagiellońskim.
- Projekt wydawniczy BJ**: Zbiór zawiera publikacje pełnotekstowe wydawane przez Bibliotekę Jagiellońską.
- Rozprawy doktorskie**: Zbiór zawiera prace doktorskie obronione na Uniwersytecie Jagiellońskim.
- Serie wydawnicze**: Zbiór zawiera publikacje pełnotekstowe, które ukazywały się w seriach wydawanych na Uniwersytecie Jagiellońskim.
- Zasoby Repozytorium**: Zbiór zawiera publikacje pełnotekstowe pracowników Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Statystyki

35 chart by amCharts

Liczba publikacji pełnotekstowych i opisów bibliograficznych dostępnych w RUJ

Wydział	Liczba publikacji
Wydział Prawa i Administracji	2517
Wydział Filozoficzny	2795
Wydział Historyczny	1534
Wydział Filologiczny	2976
Wydział Polonistyczny	2872
Wydział Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej	2673
Wydział Matematyki i Informatyki	16077
Wydział Pedagogiczny	12145
Wydział Psychologii	16955
Wydział Teologii	18818
Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologii	8400
Wydział Studiów Europejskich	19666

Rys. 1. Nowy interfejs RUJ

Źródło: *Repozytorium Uniwersytetu Jagiellońskiego* [online]. [Dostęp 18.10.2020]. Dostępny w: <https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/>.

Dane badawcze w RUJ

Inicjatywa stworzenia możliwości deponowania danych badawczych w repozytorium zrodziła się z potrzeb naukowców i zmian, jakie postępują w tym zakresie w Europie². Największym wyzwaniem w trakcie uruchamiania kolekcji było stworzenie uniwersalnych metadanych, umożliwiających deponowanie każdego rodzaju danych badawczych. Formularz metadanych składa się z ośmiu podstawowych atrybutów (tytuł, autor, data opublikowania, język, wersja, opis, zakres czasowy, DOI) i dziewięciu dodatkowych (wariant tytułu, współtwórca, instytucja sprawcza, dostawca danych, adres URL, data dostępu, powiązania, abstrakt, słowa kluczowe). Ze względu na to, że w repozytorium nie ma jeszcze dużej liczby zdeponowanych danych, trudno powiedzieć, czy formularz metadanych w pełni się sprawdzi i będzie możliwe przygotowanie opisu dla każdego rodzaju gromadzonych danych badawczych. Pracownicy UJ mogą samodzielnie deponować dane w repozytorium. Po zdeponowaniu dane są kontrolowane przez pracującego w repozytorium bibliotekarza, który sprawdza poprawność wprowadzonych metadanych i dodanych do nich plików. Każdemu zestawowi danych bibliotekarze przydzielają identyfikatory DOI.

Wsparcie naukowców na UJ w publikowaniu otwartym i przygotowaniu planów zarządzania danymi

Bibliotekarze z Oddziału Zbiorów Cyfrowych Biblioteki Jagiellońskiej we współpracy z prawnikiem specjalizującym się w prawie autorskim, wychodząc naprzeciw potrzebom społeczności naukowej UJ, organizują różnego rodzaju szkolenia oraz dostęp do materiałów dotyczących idei otwartej nauki, prawnych aspektów otwartego dostępu i przygotowania planów zarządzania danymi badawczymi. Od roku 2019 zorganizowano 29 szkoleń dla pracowników naukowych UJ, doktorantów, bibliotekarzy bibliotek instytutowych/wydziałowych i pracowników administracji. Następnych 11 szkoleń jest w przygotowaniu.

Do początku 2020 r. szkolenia były przeprowadzane w tradycyjnej formie. Jednak obostrzenia spowodowane pandemią koronawirusa wymusiły przeniesienie organizacji szkoleń do internetu. Z wymienionych 29 szkoleń, 13 zostało zorganizowanych online. Przykładowe nagrania ze szkoleń można obejrzeć na platformie YouTube (rys. 2 i 3).

² Komisja Europejska. *Sprawozdanie Komisji dla Rady i Parlamentu Europejskiego: Europejska przestrzeń badawcza: wspólne postępy w dziedzinie badań naukowych i innowacji w Europie*[online]. Bruksela: Komisja Europejska, 2019. [Dostęp 18.10.2020]. Dostępny w: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019DC0083&from=PL>.

Rys. 2. Szkolenie na temat funkcjonalności Repozytorium UJ

Źródło: Cyfrowe zasoby nauki w Repozytorium UJ [online]. YouTube, 25 września 2020 r. [Dostęp 18.10.2020]. Dostępny w: <https://www.youtube.com/watch?v=zwWjua0Zy6Q&t=2s>.

Rys. 3. Szkolenie na temat przygotowania planów zarządzania danymi

Źródło: *Zarządzanie danymi badawczymi* [online]. YouTube, 15 września 2020 r. [Dostęp 18.10.2020]. Dostępny w: <https://www.youtube.com/watch?v=jSIRR8VSm40&t=89s>.

Szczególnie dużym zainteresowaniem wśród pracowników naukowych cieszą się szkolenia z przygotowania planów zarządzania danymi, na których przedstawiane są praktyczne sposoby wypełnienia wniosków projektowych do Narodowego Centrum Nauki, w części dotyczącej danych. Jedno ze szkoleń zostało nagrane (rys. 3) i znajduje się w otwartym dostępie³.

Pracownicy Biblioteki Jagiellońskiej udostępniają materiały, które mogą być pomocne w przygotowaniu planów zarządzania danymi, np. przykładowe sposoby wypełnienia poszczególnych części planu⁴, strona pomocy RUJ dotycząca danych badawczych⁵. W sierpniu 2020 r. uruchomiono stronę internetową [Otwarta nauka na UJ](#), która jest zarządzana przez pracowników Oddziału Zbiorów Cyfrowych Biblioteki Jagiellońskiej. Są na niej publikowane najnowsze informacje dotyczące ścieżek otwartego publikowania, polityki otwartej nauki na UJ, terminów szkoleń, sposobów zarządzania danymi badawczymi oraz odpowiedzi na najczęściej zadawane pytania.

Podsumowanie

Zarządzanie danymi badawczymi jest nowym wyzwaniem, jakiemu muszą sprostać bibliotekarze. W pewnym momencie będzie potrzebna zmiana w strukturach bibliotek, w których powinny pojawić się nowe, wyspecjalizowane jednostki odpowiedzialne za gromadzenie, opracowanie i archiwizację danych badawczych. Podobnie jak to było w przypadku tworzenia repozytoriów czy bibliotek cyfrowych. Jednak trudno powiedzieć, kiedy to nastąpi. Zarządzający bibliotekami powinni zwrócić większą uwagę na budowanie zespołów, które specjalizują się w szeroko rozumianym zarządzaniu zasobami cyfrowymi, bo jak pokazuje praktyka, komunikacja naukowa już dawno przeniosła się do internetu.

Kolejnym wyzwaniem jest utworzenie systemów informatycznych do zarządzania danymi badawczymi. Czy będą to systemy centralne, czy każda uczelnia, instytucja naukowa będzie budować własne repozytorium danych, trudno na tym etapie powiedzieć. Działania podejmowane w Bibliotece Jagiellońskiej są wstępem do tworzenia bardziej rozbudowanego systemu repozytoryjnego. Obecny etap tworzenia kolekcji danych badawczych w RUJ jest rozwiązaniem tymczasowym.

Równoległe do tworzenia systemu repozytoryjnego prowadzone są szkolenia, które z jednej strony mają być pomocą dla naukowców, m.in. w przygotowaniu planów zarządzania danymi, a z drugiej strony służą rozpowszechnianiu tematyki otwartej nauki na uczelni i podnoszeniu świadomości pracowników UJ w tym zakresie.

Bibliografia:

1. *Cyfrowe zasoby nauki w Repozytorium UJ* [online]. YouTube, 25 września 2020 r. [Dostęp 18.10.2020]. Dostępny w: <https://www.youtube.com/watch?v=zwWjua0Zy6Q&t=2s>.

³ *Zarządzanie danymi badawczymi* [online]. YouTube, 15 września 2020 r. [Dostęp 18.10.2020]. Dostępny w: <https://www.youtube.com/watch?v=jSIRR8VSm40&t=89s>.

⁴ SZAFRAŃSKI, L. *Data Management Plan – examples* [online]. 2020. [Dostęp 18.10.2020]. Dostępny w: <https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/155290>.

⁵ *Dane badawcze. Repozytorium UJ* [online]. [Dostęp 18.10.2020]. Dostępny w: <https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/help/pl/0067>.

2. *Dane badawcze. Repozytorium UJ* [online]. [Dostęp 18.10.2020]. Dostępny w: <https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/help/pl/0067>.
3. *Komisja Europejska. Sprawozdanie Komisji dla Rady i Parlamentu Europejskiego: Europejska przestrzeń badawcza: wspólne postępy w dziedzinie badań naukowych i innowacji w Europie* [online]. Bruksela: Komisja Europejska, 2019. [Dostęp 18.10.2020]. Dostępny w: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019DC0083&from=PL>.
4. *Plan S. Zasady i implementacja* (tłumaczenie na język polski) [online]. [Dostęp 18.10.2020]. Dostępny w: <https://otwartanauka.pl/plan-s/tlumaczenie>.
5. SZAFRAŃSKI, L. *Data Management Plan – examples* [online]. 2020. [Dostęp 18.10.2020]. Dostępny w: <https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/155290>.
6. *Zarządzanie danymi badawczymi* [online]. YouTube, 15 września 2020 r. [Dostęp 18.10.2020]. Dostępny w: <https://www.youtube.com/watch?v=jSRR8VSm40&t=89s>.